

SAMMANFATTNING AV RAPPORT 2023:3

Gigarbetare och socialförsäkringen

Om möjligheten att få ersättning vid sjukdom och föräldraskap

isf

Detta är en sammanfattning av en rapport från Inspektionen för socialförsäkringen. Rapporten i sin helhet kan läsas online, laddas ner och beställas på www.isf.se.

Göteborg 2023

© Inspektionen för socialförsäkringen

Författare: Otilia Eriksson (projektledare), Sandra Engelbrecht och Olle Bertilsson

Sammanfattning

Gigarbetare är personer som arbetar med att ta uppdrag som förmedlas via digitala plattformar. Dessa kallas plattformsföretag och är företag som matchar utbud och efterfrågan och tillhandahåller arbete till gigarbetarna. Den vetenskapliga litteraturen påpekar ofta att gigarbetare har begränsad tillgång till socialförsäkringen. Men det finns få beskrivningar av hur deras tillgång till socialförsäkringen kan se ut och varför de eventuellt saknar tillgång till den. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) vill i den här rapporten studera och kommentera hur interaktionen mellan socialförsäkringen och gigarbetet fungerar.

Gigarbetare har olika möjligheter att få ersättning från socialförsäkringen

Gigarbetare arbetar inom olika anlitandeformer. De kan vara anställda, egenföretagare eller egenanställda. Egenanställda är anställda av ett egenanställningsföretag som hjälper till med administration, men den egenanställda tar uppdrag på ett liknande sätt som egenföretagare. Trots olika anlitandeformer kan gigarbetarna arbeta på liknande sätt, men Försäkringskassan bedömer dem olika. Dessutom kan deras rätt till ersättning påverkas av deras oregelbundna arbete.

Gigarbetare tillhör i de flesta fall den arbetsbaserade försäkringen

Vi har undersökt gigarbetarnas möjlighet att omfattas av den arbetsbaserade delen av socialförsäkringen. För att tillhöra försäkringen behöver gigarbetarna ha utfört arbete i Sverige mot ersättning. För gigarbetare som arbetar lokalt och fysiskt är det inga problem att se att arbetet utförs i Sverige. Det kan däremot uppstå problem för de gigarbetare som arbetar digitalt och eventuellt väljer att jobba ifrån ett annat land.

Vissa utländska medborgare behöver arbetstillstånd för att få arbeta i Sverige, saknar gigarbetarna det kommer de inte att omfattas av den arbetsbaserade delen av socialförsäkringen. De flesta gigarbetare bör trots allt tillhöra försäkringen genom att de arbetar i Sverige och har rätt att göra det.

Gigarbetare kan ha svårt att få en SGI

Gigarbetare kan ha svårt att få en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) och om de får en SGI riskerar den att vara felaktig. Att en person har rätt till en SGI avgör i många fall om hen kan få ersättning från socialförsäkringen. Men anställda och egenanställda gigarbetare kan få svårt att kvalificera sig för SGI eftersom Försäkringskassan måste kunna anta att

de har arbetat eller kommer att arbeta minst en gång i månaden sex månader i följd. Oregelbundenheten i deras arbete kan ställa till med problem, även om de allra flesta troligen arbetar åtminstone en gång i månaden. Har de inte gjort det kan de försöka visa att de kommer att göra det framöver. Men det kan bli svårt, eftersom gigarbetet ofta planeras med kort framförhållning. Gigarbetarna har liten möjlighet att förutse hur mycket arbete de kan få tillgång till framöver. Eftersom det är svårt att förutse hur de kommer att arbeta i framtiden riskerar deras SGI också att inte korrekt ersätta deras framtida förlorade arbetsinkomst. I stället kommer SGI att baseras på tidigare inkomster, vilket kan stämna dåligt överens med det planerade framtida arbetet.

Gigarbeters anlitandeform har stor betydelse vid sjukfall

Vi har undersökt vad som händer för gigarbetare under olika faser av ett sjukfall. Vi kan se att ersättningen som gigarbetaren får till stor del beror på vilken anlitandeform de arbetar under. Beroende på vad de har för anlitandeform och vilka bedömningar som Försäkringskassan gör kan en gigarbetare under de första fjorton dagarna få sjuklön, sjukpenning eller ingen ersättning.

En mycket viktig bedömning när det gäller sjukpenning handlar om arbetsförmågan och vilket arbete som Försäkringskassan bedömer arbetsförmågan emot. Arbetsförmågan hos gigarbetare som är egenföretagare bedöms i 180 dagar mot arbetet i företaget. Men därefter bedöms de mot hela arbetsmarknaden, om de inte omfattas av någon av de undantagsregler som finns. Det gör att det kan vara svårare att få sjukpenning efter 180 dagar.

Anställda gigarbeters arbetsförmåga bedöms mot deras arbete, men även annat arbete på deras arbetsplats. Men anställda gigarbetare har så korta anställningar att de troligtvis inte får några andra arbeten på samma arbetsplats under tiden de är sjuka. Precis som för egenföretagare bedöms anställda mot hela arbetsmarknaden efter 180 dagar. Men många anställda omfattas av någon av de undantagsregler som finns och kan fortsätta bedömas mot sitt arbete. De flesta gigarbetare kan däremot inte räkna med dessa undantag eftersom deras anställningar är kortare än sex månader. När en anställning upphör bedöms de som arbetslösa.

Sverige har infört särskild lagstiftning för att underlätta för behovsanställda. Anställda och egenanställda gigarbetare kan under vissa förutsättningar bedömas som behovsanställda och har därmed rätt till ersättning enligt dessa särskilda regler.

Det uppstår problem för den gigarbetare som behöver rehabilitering och anpassning av arbetet eller arbetsplatsen för att återgå i arbete. Det beror på att gigarbetare generellt inte har någon arbetsgivare som tar ansvar för rehabiliteringen, och att det är svårt för gigarbetare att kräva anpassningar.

Det är lättare för gigarbetare att få föräldrapenning än förmåner vid sjukfall

Föräldrapenning baseras på SGI och om gigarbetaren har kvalificerat sig för en SGI är problemen i viss mån mindre när en gigarbetare ska söka föräldrapenning än när det gäller sjukpenning. Försäkringskassan behöver inte göra någon bedömning av personens rätt till föräldrapenning, utan alla som får barn och avstår arbete för att vårda barnet har rätt till förmånen.

För de första 180 dagarna av föräldrapenning gäller däremot ett särskilt krav, 240-dagars kravet. Det liknar kravet för SGI men i stället för att arbeta sex månader i följd behöver föräldern ha haft en SGI 240 dagar i följd innan barnets födelse. Dessutom behöver inkomsten uppgå till en viss nivå. De föräldrar som inte når 240-dagars kravet kommer att få föräldrapenning på grundnivå i stället för föräldrapenning baserat på deras inkomst.

När det gäller den tillfälliga föräldrapenningen, som betalas ut när en förälder är hemma från arbetet för att vårda ett sjukt barn, kan det vara viktigt med en arbetsgivare som kan intyga att föräldern har planerat arbete. Eftersom gigarbetare kan sakna en arbetsgivare som kan intyga det riskerar de att ha svårt att få tillfällig föräldrapenning.

Socialförsäkringen är konstruerad för andra typer av arbete

Vi kan konstatera att regelverket ger gigarbetarna möjlighet att få ersättning från socialförsäkringen. Men vår rapport visar att det oregelbundna arbetet och organiseringen av gig-arbetet kan leda till svårigheter. Utifrån vår undersökning fördjupar vi oss i följande övergripande slutsatser:

- Socialförsäkringen är konstruerad för andra typer av arbete än gigarbete.
- Gigarbetare tar sällan del av socialförsäkringen.
- Otryggheten för gigarbete uppstår på arbetsmarknaden och bör inte lösas inom socialförsäkringen.

Delar av försäkringen är inte konstruerad för den typ av arbete som gig-arbetet innebär. Inkomstbortfallsprincipen, det vill säga att försäkringen ska kompensera för förlorad inkomst, går inte att använda när det inte går att uppskatta hur stor den framtida inkomsten kommer att vara. Relationen mellan plattformsföretagen och gigarbetarna gör att försäkringens sätt att hantera anlitandeform och arbetsgivaransvar är svåra att tillämpa. Gig-arbetare kan vara svåra att klassificera i rätt anlitandeform och kan jobba på likartat sätt trots olika anlitandeformer. Försäkringen fungerar bäst om arbetsgivaren tar ett omfattande arbetsgivaransvar. Det kan till exempel innebära att lämna information till Försäkringskassan och vidta åtgärder för rehabilitering. Men alla gigarbetare har inte en arbetsgivare som tar ett sådant ansvar.

Det är svårt att veta hur många gigarbetare som kan förväntas söka sig till socialförsäkringen eftersom vi inte vet hur många gigarbetare det finns. Utifrån våra intervjuer på Försäkringskassan verkar få gigarbetare söka sig

till försäkringen. Det kan vara så att handläggarna inte uppmärksammar gigarbetarna när de söker sig till försäkringen. Men det kan också vara så att gigarbetarna av andra anledningar inte söker ersättningar från socialförsäkringen. Det kan bero på att de förlorar framtida möjligheter till arbete om de är frånvarande från gigarbetet eller att de upplever att de inte har råd att vara sjuka. Det kan också bero på att de inte tror att de har rätt till förmåner eller inte känner till att möjligheten finns. Även om regelverket ger gigarbetare möjlighet att ta del av försäkringen så är deras förutsättningar att i praktiken göra det inte särskilt goda. Gigarbetare riskerar därför att inte få del av det skydd som socialförsäkringen är tänkt att ge.

I grunden är gigarbete ett otryggt arbete för många av dem som utför det. Den bristande tryggheten reproduceras in i socialförsäkringen, på så sätt att de med osäkra arbeten även har en osäker tillgång till försäkringen. Problemet ursprung på arbetsmarknaden menar vi därför innebär att det bör hanteras just på arbetsmarknaden. En anpassning av socialförsäkringen riskerar snarare att leda till att osäkerhet och bristfälliga arbetsvillkor befästs och legitimeras.

adress Box 1056, 405 22 Göteborg *besöksadress* Lilla Bommen 1, Göteborg
telefon 010-174 15 00 *e-post* registrator@isf.se *webb* www.isf.se